

چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)

فرحناز رستمی^{۱*}، محمد ادریس‌اله ویسی^۲، بیان ریحانی‌فر^۳

۱. عضو هیئت علمی گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشگاه رازی کرمانشاه

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه رازی کرمانشاه

۳. دانشجوی کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی کرمانشاه

(تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۱۶ - تاریخ تصویب: ۹۲/۱۲/۱۹)

چکیده

شناخت ابعاد مختلف مسائل، مشکلات، چالش‌ها و تنگناهای فعالیت‌های کشاورزی از جمله پرورش قارچ خوراکی و تلاش برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای حل مسائل، راهبردی مناسب برای توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی است. هدف از این پژوهش کیفی، تحلیل چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان کرمانشاه است. اطلاعات مورد نیاز از طریق مشاهده و مصاحبه عمیق با پنج واحد فعال پرورش قارچ خوراکی و چهار واحد تقریباً غیرفعال و در معرض ورشکستگی و هفت نفر از کارشناسان اجرایی و آموزشی در زمینه پرورش قارچ خوراکی در سازمان‌های جهاد کشاورزی، فنی‌وحرفه‌ای و جهاد دانشگاهی استان جمع‌آوری شد. تکنیک استفاده‌شده در مصاحبه‌ها استفاده از نمونه‌گیری هدفمند بارز و گلوله برفی بوده است. تحلیل محتوای متن مصاحبه‌ها نشان داد چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان کرمانشاه در قالب دو طبقه انتخابی (مشکلات بخش اجرا و مشکلات بخش فعالان حوزه تولید) و هفت طبقه مفهومی (محوری) قابل گروه‌بندی و تحلیل است. در بخش مشکلات اجرایی، پنج محور استخراجی عبارتند از: ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای، نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت، مشکلات سازمانی، مشکلات چرخه تولید و مشکلات علمی-پژوهشی. در بخش مشکلات فعالان حوزه تولید نیز دو محور استخراجی شامل مشکلات تولیدکنندگان قارچ و مشکلات تولیدکنندگان کمپوست هستند. نتایج تحقیق نشان داد بیشترین مشکلات، چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان از نظر مصاحبه‌شوندگان عبارتند از: ضعف تجهیزاتی، حمایت‌نکردن اقتصادی، ناکارآمدی عملکرد بانکی، نارسایی‌های سیستم مدیریتی، نارسایی‌های آموزشی، مشکلات سالن‌های تولید قارچ و مخاطره‌پذیری بالای تولید.

واژه‌های کلیدی: استان کرمانشاه، تحلیل محتوا، قارچ خوراکی، کسب‌وکارهای کشاورزی.

مقدمه

یک سیاست مهم در سرعت‌بخشیدن به رشد اقتصادی کشور است. نقش کسب‌وکارهای کشاورزی از نظر پیوند با بازار، قدرت جذب دانش و فناوری پیشرفته، توسعه زنجیره‌های کشاورزی برای دستیابی به ارزش افزوده بالا، افزایش بهره‌وری و اشتغال‌زایی حیاتی و ضروری است (APO, 2003).

توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی به دلیل نقش آن در افزایش کارایی در بخش تولید، افزایش درآمد صادرات، گسترش بازارهای صادراتی توسعه برای تولیدکنندگان داخلی و افزایش اشتغال در بخش‌های تولید و فراوری محصولات کشاورزی

افزایش سطح بهره‌وری و اشتغال‌زایی نیروی انسانی به‌ویژه برای دانش‌آموختگان کشاورزی باشد، اما باید توجه داشت که هرگونه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و اقدام مقتضی برای تسهیل و حمایت از توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی نیازمند شناسایی موانع پیش روی فعالان این حوزه کسب‌وکار است (Sharifzadeh & et al., 2009). پژوهش حاضر نیز در همین راستا و با هدف شناسایی و تحلیل چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان کرمانشاه انجام گرفته است. این تحقیق با وجود مشکلات و محدودیت‌های بسیار از جمله: پراکنده‌بودن واحدهای تولیدی در استان، مشکلات تردد و هماهنگی با مدیران واحدهای تولیدی و تمایل نداشتن واحدهای غیرفعال به همکاری و پاسخگویی به محققان، به دلیل بحرانی‌بودن وضعیت این بخش از کسب‌وکارهای کشاورزی و روند نزولی فعالیت‌های آن (غیرفعال‌بودن پانزده واحد تولیدی از بیست واحد دارای سند و مجوز فعالیت) در استان کرمانشاه، ضرورت و اهمیت مطالعه‌اش بیش از پیش آشکار شد. برخلاف اهمیت و ضرورت موضوع، مطالعاتی که به طور اخص به بررسی چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در بخش کشاورزی پرداخته باشند حداقل در داخل کشور محدودند. در ادامه، به برخی از مطالعات مرتبط با موضوع تحقیق در داخل و خارج کشور پرداخته می‌شود.

پیشینه موضوع

قارچ محصولی است که بیش از ۹۰ درصد آن را آب تشکیل می‌دهد؛ بنابراین در صورت مصرف‌نکردن، آب خود را به‌سرعت از دست می‌دهد و فاسد می‌شود، اما متأسفانه در ایران به علت نبودن تجهیزات پیشرفته و محدودیت فناوری در زمینه صنایع تبدیلی قارچ از قبیل خشک‌کردن، پودرکردن، بلانچ‌کردن، ترشی و غیره حدود نیمی از وزن قارچ کاهش می‌یابد. این در حالی است که Noorbakhsh (2007) معتقد است در کشورهای پیشرفته تنها ۲۰ درصد از وزن قارچ در صنایع تبدیلی از دست می‌رود. به باور او توسعه این زمینه از کسب‌وکارهای کشاورزی مستلزم تمرکز تمام صنایع مرتبط با تولید، فراوری و تهیه کمپوست در یک منطقه به صورت شهرک‌های اقماری متمرکز و در کنار آن امکاناتی از قبیل دسترسی صادرکنندگان به هواپیماهای سردخانه‌دار برای صادرات محصول است. همچنین، او صدور پروانه‌های تولید بدون در نظر گرفتن صلاحیت و تخصص متقاضیان را از عوامل شکست واحدهای تولیدی قارچ و هدر رفتن سرمایه

(Livingstone, 2000; Morris, 2009). توسعه و رونق کسب وکارهای کشاورزی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر برای تسهیل ارتباط بین بخش کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصادی است و پتانسیل بالقوه‌ای برای سرعت‌بخشیدن به تولید بخش کشاورزی و رشد و توسعه اقتصادی دارد. کسب‌وکارهای کشاورزی تجلی واحدهای تجاری کشاورزی است که حلقه‌های متعدد زنجیره کشاورزی شامل تولید، فراوری منتهی به ارزش افزوده، بسته‌بندی، توزیع و بازاریابی را به یکدیگر مرتبط می‌سازند و به نظام‌های بهره‌بردار متعارف کشاورزی رویکردی مخاطره‌گرا، تجاری، بازاری و سودگرا دارند و همچنین مدیریت آن‌ها نیازمند دانش و مهارت تخصصی و بهره‌گیری از فناوری‌های جدید برای کسب ارزش افزوده، ارتقای مستمر بهره‌وری و بهبود کیفیت محصولات و خدمات عرضه‌شده به بازار است (APO, 2003). با توجه به مطالب بالا می‌توان گفت کسب‌وکارهای کشاورزی در رونق و پیشبرد اهداف رشد و توسعه اقتصادی کشورها، نقش مهمی ایفا کرده است و ساختار پایدار و قابل اتکایی را برای افزایش استانداردهای زندگی و کاهش فقر فراهم می‌آورند. با وجود این، هنوز مشکلات و چالش‌های عمده‌ای در بسیاری از کشورهای در حال توسعه در حمایت از این کسب‌وکارها وجود دارد. انتظار می‌رود یکی از وظایف و اهداف برنامه‌ریزان سیاست‌گذاران و مجریان بخش‌های اجرایی مرتبط، تلاش برای کاهش و حذف موانعی باشد که بر سر راه‌اندازی و توسعه این کسب‌وکارها در جامعه وجود دارد. استان کرمانشاه، پتانسیل‌ها و مزیت‌های نسبی شایان توجهی در توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی از جمله پرورش و تولید قارچ خوراکی دارد. استان کرمانشاه از لحاظ شرایط آب‌وهوایی، مواد اولیه فراوان و همچنین موقعیت استراتژیک استان، به لحاظ قرارگرفتن در مرز کشور همسایه (عراق) به منظور صادرات منطقه‌ای، مستعد پرورش قارچ خوراکی است. با اینکه کرمانشاه هفتمین جایگاه پرورش قارچ را در کشور دارد و نقش مهمی را در صنعت قارچ کشور ایفا می‌کند، متأسفانه در چند سال گذشته شاهد رکود این زمینه کسب‌وکار کشاورزی در استان بوده‌ایم، زیرا طبق آمار واحد طرح و برنامه سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه، از مجموع بیست واحد تولیدی که دارای مجوز رسمی از سازمان فنی‌وحرفه‌ای استان بودند، پانزده واحد غیرفعال هستند و تنها پنج واحد فعال تولیدی در استان مشغول به کار است (Statistical report, 2012). زمینه‌ای که می‌تواند عامل

هزینه‌های بالای تولید نتوانسته است آن طوری که باید جایگاه خود را به عنوان کشت نقدی حفظ کند؛ به عنوان مثال قارچ در ایالت پنسیلوانیا، که ۴۸ درصد قارچ خوراکی ایالات متحده آمریکا را تولید می‌کند، به تدریج از صحنه رقابت کنار رفته است. کاربرد این صنعت (Soubbotina, 2004) همراه با هزینه‌های بالای تولید، مانعی برای گسترش و توسعه آن ایجاد کرده است. به اعتقاد Chang و Miles (1991) کمبود دسترسی به بذر مرغوب، اطلاعات ضعیف موجود در زمینه پرورش قارچ، کمبود برنامه‌های آموزشی و کارآموزی و بهره‌وری پایین به دلیل محیط‌های استرلیزه‌نشده به عنوان موانع پیشرفت تولید قارچ در مزرعه‌های کوچک‌مقیاس هستند. همچنین، اغلب بازارهای محلی کشت قیمت بالای قارچ را ندارند و در نتیجه تولیدکنندگان کوچک‌مقیاس مجبور به فروش محصول خود با قیمت‌های پایین به عمده‌فروش‌ها و دلان می‌شوند. به‌طور کلی کمبود حمایت دولت از تحقیقات، آزمایشگاه‌های ملی و منطقه‌ای، کمبود متخصصان فنی و کنفرانس‌های منطقه‌ای و فعالیت‌های تعاونی در این زمینه از دیگر مشکلات پرورش قارچ است. Ferchak & Croucher (1993) مهم‌ترین چالش‌های بازار تولید قارچ را احداث واحدهای تولیدی توسط تولیدکنندگانی می‌دانند که بدون توجه به اهمیت نیازسنجی و طرح توجیهی اقدام به احداث واحد تولیدی کرده‌اند و در نتیجه با شکست مواجه شده‌اند. آن‌ها همچنین معتقدند فعالیت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های لازم برای تحقیق و ترویج در زمینه پرورش قارچ خوراکی صورت نگرفته است. از نظر آن‌ها از جمله عوامل مهم و مؤثر در توسعه و موفقیت پروژه‌های تولیدی قارچ، تهیه طرح کسب‌وکار مناسب، نیازسنجی بازار فروش محصول و ارتباط بین تولیدکننده و محقق تحت نظارت ارگان مربوطه است. همچنین، یک تولید باکیفیت به حمایت یک مرکز تحقیق و آزمایشگاه عمومی برای جمع‌آوری، حفاظت، نگهداری و به‌نژادی رقم‌های مناسب و نیز تحقیق در زمینه تکنیک‌های تولید کم‌هزینه نیاز دارد (Ferchak & Croucher, 1993). در یک جمع‌بندی کلی از مطالعات ذکرشده، می‌توان گفت پژوهشگران مختلف ضمن تأکید بر نقش کسب‌وکارهای کشاورزی‌محور در توسعه کشاورزی، مهم‌ترین چالش‌ها و محدودیت‌های این دسته از کسب‌وکارهای تولیدی را شامل موارد زیر می‌دانند: مشکلات اقتصادی واحدهای تولیدی در تأمین مواد اولیه، کمبود امکانات و سیستم‌های نگهداری محصول تولیدشده، مشکلات

ملی می‌داند. با توجه به روند رو به رشد جمعیت و تقاضا برای تأمین مواد غذایی، تمهیدات لازم در خصوص بهره‌برداری و تأمین کمی و کیفی مواد غذایی مهم‌ترین عاملی خواهد بود که دوران بعد از دهه ۲۰۵۰ را متأثر می‌کند (FAO, 2006). ساریس معتقد است به دلیل اهمیت موضوع امنیت غذایی، باید تمام بخش‌ها، سازمان‌ها و عوامل مرتبط در برنامه‌ریزی‌های آتی به تحولات سازنده در راستای توسعه تولیدات کشاورزی توجه کنند (Sarris, 2006). Raheb (2006)، ضمن اشاره به مشکلات مالی و آموزشی در تولید مواد غذایی از جمله قارچ و نیز مشکل بازاریابی در فروش این محصول در ایران، برای توسعه تولید و پرورش قارچ خوراکی عواملی از قبیل ارائه تسهیلات با کارمزد یک‌رقمی به تولیدکنندگان، تربیت کارشناسان خبره در داخل و اعزام این افراد به خارج، آموزش تولیدکنندگان، بسته‌بندی مناسب و بازاریاب‌پسند و در نهایت بازاریابی مناسب را پیشنهاد می‌کند (Raheb, 2006).

Sharifzadeh & et al. (2009)، به نقل از سیدی وجود واسطه‌ها بین تولیدکننده و مصرف‌کننده را دلیل اصلی اختلاف قیمت‌ها از چرخه تولید تا مصرف قارچ می‌داند. همچنین، بالا بودن قیمت تمام‌شده قارچ و سهولت‌نداشتن در صادرات را از موانع پیشرفت تولید قارچ معرفی کرده است. او ایجاد بورس قارچ را در کشور برای هماهنگی عرضه قارچ با قیمت یکنواخت و متعادل ضروری می‌داند. سودآوری و به صرفه‌بودن سرمایه‌گذاری در زمینه تولیدات کشاورزی در مقایسه با سرمایه‌گذاری در سایر فعالیت‌های تولیدی یکی از چالش‌های پیش روی تولیدکنندگان و فعالان کسب‌وکارهای کشاورزی است (Soubbotina, 2004). در این خصوص، مطالعات Saleh & et al. (2008) نشان داد مهم‌ترین متغیرهای متمایزکننده واحدهای تولیدی با سودآوری بیشتر از واحدهای تولیدی با سودآوری کمتر، شامل بهره‌وری نیروی کار، ضریب تبدیل مواد غذایی، ظرفیت واحد تولیدی و فاصله واحد تولیدی تا بازار مصرف است. در این مطالعه، رابطه معناداری بین نوع تولید و سطح سودآوری اثبات نشد؛ بنابراین به نظر می‌رسد سودآوری واحدهای تولید کشاورزی وابستگی زیادی به نوع تولید در مقایسه با تولیدات غیرکشاورزی ندارد و در این واحدها زمینه سودآوری مشابهی با سایر فعالیت‌های تولیدی وجود دارد. مطالعات (1993) Hinds نشان داد با تمام مزایایی که مردم در ایالات متحده آمریکا برای تولید قارچ متصور شده‌اند، این محصول به علت

بازاریابی و بازاریابی و مشکلات آموزشی و پایین بودن سطح مهارت‌های فعالان واحدهای تولیدی.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، جزء تحقیقات کیفی و از نوع مطالعات موردی (Case Study) است که با رویکردی آسیب‌شناسانه (تحلیل چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان کرمانشاه) انجام گرفته است. برای گردآوری اطلاعات، از مصاحبه عمیق به همراه مشاهده در بازدید از واحدهای پرورش قارچ خوراکی استان استفاده شد. جامعه مطالعه شده نیز شامل مدیران ۲۰ واحد پرورش‌دهنده قارچ خوراکی در استان کرمانشاه (۵ واحد فعال و ۱۵ واحد تقریباً غیرفعال) و همچنین کارشناسان اجرایی و آموزشی (هفت نفر) در زمینه پرورش قارچ خوراکی در سازمان‌های جهاد کشاورزی، فنی و حرفه‌ای و جهاد دانشگاهی استان بوده است. فنون به‌کاررفته در مصاحبه‌ها عبارت بودند از: نمونه‌گیری هدفمند بارز (مصاحبه با واحدهای فعال و شناخته‌شده استان و نیز واحدهایی که در گذشته به عنوان واحدهای فعال استان بودند، ولی در حال حاضر در وضعیت تقریباً غیرفعال و در آستانه ورشکستگی بودند) و همچنین در بخش مصاحبه با کارشناسان استفاده از تکنیک نمونه‌گیری گلوله برفی (مصاحبه با کارشناسان معرفی‌شده از سوی واحدهای فعال و سایر افراد). اندازه نمونه و فرایند مصاحبه‌ها و مشاهدات تا رسیدن به سطح اشباع نظری و سودمندی اطلاعات ارائه‌شده ادامه یافت. به این ترتیب، مصاحبه با پنج واحد فعال پرورش قارچ خوراکی و چهار واحد تقریباً غیرفعال و در معرض ورشکستگی و نیز هفت نفر از کارشناسان اجرایی و آموزشی در زمینه پرورش قارچ خوراکی در سازمان‌های جهاد کشاورزی، فنی و حرفه‌ای و جهاد دانشگاهی استان صورت گرفت. پس از ثبت شنیداری و نوشتاری مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی متن شنیداری مصاحبه‌ها، از تحلیل محتوا برای تحلیل و پردازش پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان استفاده شد. منظور از این روش این است که بتوان براساس آن، خصوصیات زبانی یک متن گفته یا نوشته‌شده را به‌طور واقع‌بینانه یا عینی و به‌طور نظام‌مند شناخت (GAO, 1996). Berelson (1992) بیان می‌دارد تحلیل محتوا یک تکنیک تحقیقاتی به منظور توصیف عینی، نظام‌مند و کمی ظاهر محتوای آشکار ارتباطات است. کدگذاری نیز از طریق نظریه‌پردازی بنیانی یا گراند تئوری (Strauss) صورت

گرفت. به‌طور کلی می‌توان گفت مراحل تحلیل به این صورت بوده است: ۱. مرور متن مصاحبه‌ها، ۲. استخراج کدهای باز (گویه‌ها)، ۳. دسته‌بندی گویه‌ها از نظر قرابت نظری/ مفهومی و تشکیل طبقات مفهومی در قالب کدهای محوری ۴. تشکیل ساختار ماتریس و ارائه یافته‌ها (et al., 1998).

نتایج و بحث

نتایج مفهوم‌پردازی و طبقه‌بندی چالش‌ها و تنگناهای توسعه پرورش قارچ خوراکی از سوی تولیدکنندگان و کارشناسان، که حاصل تفحص براساس روش کار ذکرشده در بخش مواد و روش‌های پژوهش بود، در جدول‌های مربوطه نشان داده می‌شود. در زمینه برخی از گویه‌ها، به منظور شفاف‌سازی برداشت مورد نظر، برخی مصادیق ذکرشده به صورت کدهای تشریح‌شده یا شاهد در داخل پرانتز آورده شده است. مجموعه‌ای از مشکلات و چالش‌هایی (کدهای باز) که دارای قرابت مفهومی و ماهیتی با یکدیگر هستند در یک طبقه موضوعی قرار داده شد و نیز دو یا چند طبقه موضوعی (زیر محور) که دارای وجوه مشترک هستند در یک محور قرار گرفته‌اند که بازتاب و نشانگر مضمون و ماهیت موضوعات مطرح‌شده در آن طبقه است. در زمینه هر طبقه موضوعی نیز بر حسب فراوانی اقدام به اولویت‌بندی شده است و بر این اساس اولویت چالش‌ها و مشکلات دارای فراوانی یکسان مشابه است.

در جدول ۱، چالش‌ها و مشکلات مربوط به ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای دخیل در توسعه پرورش قارچ خوراکی مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل شش مورد از موانع و مشکلات مربوط به ضعف تجهیزاتی (توسعه‌نیافتگی زیرساخت‌های فیزیکی) و پنج مورد از موانع و مشکلات مربوط به مشکلات جغرافیای فرهنگی (توسعه نیافتگی زیرساخت‌های فرهنگی) است. همان‌طور که از یافته‌های جدول پیداست در خصوص ضعف تجهیزاتی (توسعه‌نیافتگی زیرساخت‌های فیزیکی) بالاترین فراوانی مربوط به نبودن کارخانه کمپوست‌سازی در استان کرمانشاه است. در زمینه مشکلات جغرافیای فرهنگی (توسعه‌نیافتگی زیرساخت‌های فرهنگی) نیز بالاترین فراوانی مربوط به اطلاع‌رسانی و تبلیغ ضعیف رسانه‌ها در خصوص معرفی خواص مصرف قارچ در رژیم غذایی است.

در خصوص ضعف تجهیزاتی، یکی از مدیران واحدهای تولیدی چنین می‌گوید:

محور «ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای دخیل در توسعه پرورش قارچ خوراکی»، توجه به رفع مشکلات تجهیزاتی ضرورت و اهمیت بالاتری در مسیر توسعه این زمینه از تولید و کسب‌وکارهای کشاورزی را در استان می‌طلبد. با توجه به ماهیت موضوعی این موانع و نیز نتایج تحقیقات پیشین (Asadi & et al., 2009; Moradnejadi & et al., 2007; Nainggolan, 2003) می‌توان نتیجه گرفت که دسترسی به منابع، تجهیزات و نهاده‌های مورد نیاز و نیز فراهم‌بودن زیرساخت‌های مرتبط با تولید از عوامل اساسی در پایداری جریان توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی است.

«در این استان امکانات و کارخانه‌های فراوری قارچ به کنسرو و خوراک نیست، قارچ‌های فله‌ای هم زود خراب میشن»

برخی از مدیران نیز به مشکلات فرهنگی استفاده از قارچ اشاره داشتند:

«کاش صدا و سیما به جای این همه تبلیغ چیپس و پفک نمکی که همش بیماریه، یه کم تبلیغ خوراکی‌های سالم مثل قارچ داشته باشه. خیلی از خانما نمی‌دونن چه غذاهایی میشه از قارچ درست کرد. صدا و سیما می‌تونه برنامه آشپزی بذاره ولی این کار رو نمی‌کنه.»

در جمع‌بندی کلی موانع، چالش‌ها و مشکلات مربوط به

جدول ۱. چالش‌ها و مشکلات مربوط به ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای دخیل در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نبودن کارخانه کمپوست‌سازی در استان	۱۵	۹۳/۷۵	۱	ضعف تجهیزاتی	
۲	نبودن امکانات حمل‌ونقل و انبارداری	۱۳	۸۱/۲۵	۲		
۳	نبودن صنایع تبدیلی و فراوری قارچ (بلانچ، خشک کردن و...) در استان	۱۳	۸۱/۲۵	۲		
۴	تولیدنکردن بذر (اسپان) در استان	۱۰	۶۲/۵	۳		
۵	نبودن سردخانه برای نگهداری قارچ	۷	۴۳/۷۵	۴		
۶	نبودن معدن خاک پوششی مورد نیاز در استان	۲	۱۲/۵	۵		
۱	اطلاع‌رسانی و تبلیغ ضعیف رسانه‌ها در خصوص معرفی خواص مصرف قارچ در رژیم غذایی	۱۴	۸۷/۵	۱	ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای	
۲	ناکارآمدی رسانه‌ها برای فرهنگ‌سازی مصرف قارچ در استان از طریق ارائه برنامه آموزشی و آموزش انواع غذاهای قابل پخت با قارچ	۸	۵۰	۲		
۳	بازارپسندی پایین قارچ‌های بسته‌بندی‌شده در بین مصرف‌کنندگان قارچ و اولویت به خرید قارچ فله‌ای	۵	۳۱/۲۵	۳		
۴	سازگاری نداشتن ذائقه مردم استان با مصرف قارچ	۴	۲۵	۴		
۵	بازارپسندی پایین مصرف قارچ‌های فراوری شده (بلانچ‌شده و خشک‌شده)	۲	۱۲/۵	۵		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

از موانع و مشکلات مربوط به حمایت‌نکردن اقتصادی و هفت مورد از ضعف‌های سیاست‌گذاری است. همان‌طور که از یافته‌های جدول پیداست در خصوص حمایت‌نکردن اقتصادی

در جدول ۲، چالش‌ها و مشکلات مربوط به نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت در توسعه پرورش قارچ خوراکی مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل چهار مورد

مربوط به محور نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت در توسعه پرورش قارچ خوراکی، اولویت باید توجه و تمرکز بر حمایت‌های اقتصادی از واحدهای تولید و به‌ویژه واحدهای کسب‌وکار و تولید تازه تأسیس باشد تا ادامه فعالیت و رسیدن به مرحله سودآوری اقتصادی برای آن‌ها فراهم شود، وگرنه بسیاری از این واحدها محکوم به ورشکستگی و غیر ممکن بودن فعالیت خواهند بود. نتایج این بخش از تحقیقات همسو با نتایج تحقیقات پژوهشگرانی است که در تحقیقات خود بر فراهم‌آوری بستر و فضای حمایتی در توسعه کسب و کارهای کشاورزی تأکید دارند (Sharifzadeh & et al., 2009; Epstein & Tillarck, 2002; Clark, 2009).

بالاترین فراوانی مربوط به هزینه بالای تولید و گرانی روزافزون نهاده‌ها نسبت به حمایت‌های اعتباری دولت است. در ارتباط با ضعف‌های سیاست‌گذاری نیز بالاترین فراوانی مربوط به حذف یارانه‌های سوخت، برق، آب و افزایش چشمگیر هزینه‌های تولید است. در تأیید مشکلات به نارسایی‌های حمایتی-سیاستی مدیران دولت اظهار داشتند: «دولت به جای حمایت از تولیدکننده از مصرف‌کنندگان حمایت می‌کند و یارانه‌ها رو به اونا می‌دهد.» «سرمایه‌گذاری برای تولید قارچ کار اشتباهیه. باید سرمایه‌ام رو می‌ذاشتم بانک با خیال راحت سودش رو می‌گرفتم.» به‌طور کلی در جمع‌بندی موانع، چالش‌ها و مشکلات

جدول ۲. چالش‌ها و مشکلات مربوط به نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	هزینه بالای تولید و گرانی روزافزون نهاده‌ها نسبت به حمایت‌های اعتباری دولت	۱۵	۹۳/۷۵	۱		
۲	هزینه بالای حمایت‌های بیمه‌ای مناسب	۱۲	۷۵	۲		
۳	حمایت‌نکردن مالی دولت از پرورش‌دهندگان در توسعه واحد تولیدی خویش	۱۱	۶۸/۷۵	۳	حمایت‌نکردن اقتصادی	
۴	تولید پایین‌تر از ظرفیت اسمی واحدهای تولیدی به دلیل مشکلات مالی و دسترسی نداشتن به تسهیلات اعتباری	۴	۲۵	۴		
۱	حذف یارانه‌های سوخت، برق، آب و افزایش چشمگیر هزینه‌های تولید	۱۶	۱۰۰	۱		نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت
۲	تعریف‌نکردن ردیف بودجه مشخص برای توسعه واحدهای تولیدی	۸	۵۰	۲		
۳	نوسانات قیمت نهاده‌ها و در نتیجه نداشتن امنیت خاطر در تولید و سرمایه‌گذاری	۶	۳۷/۵	۳		
۴	مقررکردن حداقل ظرفیت ۲۲۰ تن تولید برای صدور مجوز و اعطای تسهیلات	۶	۳۷/۵	۳	ضعف‌های سیاست‌گذاری	
۵	نرخ مبادله متغیر و مشکلات گمرکی در صادرات محصول	۴	۲۵	۴		
۶	وجودنداشتن دستورالعمل‌های مدون و قابل اتکا در کنترل شرایط متغیر تولید و بازار	۴	۲۵	۴		
۷	جهت‌گیری دولت در راستای سیاست حمایت از مصرف‌کننده به جای تولیدکننده	۲	۱۲/۵	۵		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

به نرخ بالای سود و بهره بانکی وام‌های پرداختی است. در زمینه مشکلات مربوط به بوروکراسی اداری نیز بالاترین فراوانی مربوط به نبود هماهنگی کامل بین سازمان‌های مرتبط از جمله جهاد کشاورزی، بانک کشاورزی و شرکت نفت به منظور تأمین نهاده‌ها، اعتبارات و سوخت مورد نیاز واحد تولیدی است.

در جدول ۳، موانع و چالش‌های مربوط به مشکلات سازمانی در توسعه پرورش قارچ خوراکی مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل نه مورد از موانع و مشکلات مربوط به ناکارآمدی عملکرد بانکی و سه مورد از مشکلات مربوط به بوروکراسی‌های اداری است. یافته‌ها نشان می‌دهد در ارتباط با ناکارآمدی عملکرد بانکی بالاترین فراوانی مربوط

جدول ۳. موانع و چالش‌های مربوط به مشکلات سازمانی در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نرخ بالای سود و بهره بانکی وام‌های پرداختی	۱۲	۷۵	۱		
۲	آگاهی نداشتن و توجه نبودن مسئولان بانک در خصوص توجه به پرورش قارچ	۱۲	۷۵	۱		
۳	همکاری نکردن مناسب بانک در اعطای تسهیلات (وثیقه، ضامن)	۹	۵۶/۲۵	۲		
۴	تأخیر بانک در اعطای وام و تسهیلات به منظور کسب منافع بیشتر (سود مشارکت و...)	۹	۵۶/۲۵	۲		
۵	همکاری نکردن بانک کشاورزی در اعطای تسهیلات به منظور پرورش قارچ به دلیل ریسک بالای تولید این محصول	۸	۵۰	۳	ناکارآمدی عملکرد بانکی	
۶	طولانی شدن زمان واگذاری تسهیلات توسط بانک و کاهش ارزش پول	۸	۵۰	۳		
۷	فرصت محدود در بازپرداخت وام	۵	۳۱/۲۵	۴		مشکلات سازمانی
۸	بازپرداخت بدون تنفس وام‌ها (شروع بازپرداخت سریع وام‌ها قبل از رسیدن به مرحله سودآوری اقتصادی واحد تولیدی)	۵	۳۱/۲۵	۴		
۹	کارشناسی ضعیف بانک‌ها در برآورد میزان وام با هزینه‌های واقعی در زمان اعطای وام و شروع اجرای طرح	۴	۲۵	۵		
۱	نبودن هماهنگی کامل بین جهاد کشاورزی، بانک، شرکت نفت (تأمین گازوئیل مورد نیاز به عنوان سوخت واحد تولیدی)	۱۲	۷۵	۱		
۲	شفافیت نداشتن روند امور اداری در گرفتن مجوز و استعلام از اداره‌های مرتبط	۸	۵۰	۲	بوروکراسی اداری	
۳	شفافیت نداشتن سلسله مراتب اداری و قانونی برای صادرات قارچ	۲	۱۲/۵	۳		

Walsh (1991) و McIntyre (1998)، تأیید و تأکید شده است.

در جدول ۴، چالش‌ها و مشکلات مربوط به چرخه تولید در توسعه پرورش قارچ خوراکی مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل هفت مورد از موانع و مشکلات مربوط به نارسایی‌های سیستم مدیریتی و نه مورد از مشکلات مربوط به مشکلات بازاریابی و بازرسانی است. در زمینه مشکلات مربوط به نارسایی‌های سیستم مدیریتی، بالاترین فراوانی مربوط به نداشتن نظارت بر چرخه تولید تولیدکنندگان برای تنظیم بازار و در نتیجه برخورد فلش (زمان برداشت) قارچ‌های تولیدکنندگان با هم و ایجاد مازاد تولید قارچ در بازار است که نتیجه آن افت قیمت، فساد محصول و در نهایت ضرردهی تولیدکنندگان است. در زمینه مشکلات بازاریابی و بازرسانی نیز بالاترین فراوانی مربوط به قیمت بالای کمپوست و نهاده‌های مورد نیاز کمپوست‌سازی است. یکی از مدیران تولید قارچ در کرمانشاه ضمن اشاره به مشکلات سیستم مدیریتی در بازار تولید قارچ گفت:

مدیران واحدهای تولید قارچ ضمن دلخوری‌های زیادی که از بانک‌ها و سازمان‌های مربوطه داشتند بخشی از مشکلات مرتبط با این بخش‌ها را این‌طور مطرح کردند: «بانک تصویب طرح‌ها را به تأخیر می‌اندازد، اون قدر این دست اون دست می‌کنه و ایراد می‌گیره که با این نرخ تورم کلی هزینه‌ها بالا میره ولی مبلغ وام همون قدره. در نتیجه، چاره‌ای نیس غیر از اینکه تولیدکننده کیفیت تولیدش رو پایین بباره که حداقل جوابگوی هزینه‌هاش باشه.» «هر ارگانی ساز خودش رو می‌زنه و قانون خودش رو داره. بانک یه چیز می‌گه، جهاد یه چیز دیگه، ... خلاصه همه‌اش سر در گمی و علاف کردن تولیدکننده.» به طور کلی در جمع‌بندی موانع، چالش‌ها و مشکلات مربوط به محور «مشکلات سازمانی در توسعه پرورش قارچ خوراکی»، در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اولویت توجه به رفع مشکلات و موانع بانکی در خصوص تأمین و جذب اعتبارات لازم در راستای کمک به راه‌اندازی، توسعه و رونق‌بخشی به کسب‌وکار واحدهای تولید قارچ در استان است. این مهم پیشتر در نتایج تحقیقات محققانی چون

جدول ۴. چالش‌ها و مشکلات مربوط به چرخه تولید در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نظارت بر چرخه تولید تولیدکنندگان برای تنظیم بازار (برخورد فلش قارچ‌های تولیدکنندگان با هم و ایجاد مازاد قارچ در بازار که در نتیجه افت قیمت، فساد محصول و... پدید می‌آید)	۱۳	۸۱/۲۵	۱		
۲	نداشتن مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی سازمان‌های ذی‌ربط در خصوص آموزش، مشاوره و توجیه طرح‌های تولیدی	۱۲	۷۵	۲		
۳	نداشتن نظارت و بازرسی جهاد کشاورزی از واحدهای تولیدی قارچ	۷	۴۳/۷۵	۳	نارسایی‌های سیستم مدیریتی	مشکلات چرخه تولید (تولید، توزیع، نظارت)
۴	بی‌توجهی به توانمندی‌های متقاضیان (میزان آگاهی و مهارت‌های عملی) در صدور مجوز	۵	۳۱/۲۵	۴		
۵	نبودن صنف قارچ‌کاران در حمایت از حقوق فعالان این عرصه در استان	۵	۳۱/۲۵	۴		
۶	نبودن تعاونی در صنعت قارچ برای دستیابی به مدیریت منسجم و یکپارچه مدیریت	۵	۳۱/۲۵	۴		
۷	نداشتن سیستم مدیریتی مناسب برای ارزشیابی طرح‌های اجرایشده	۴	۲۵	۵		

ادامه جدول ۴. چالش‌ها و مشکلات مربوط به چرخه تولید در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	قیمت بالای کمپوست حتی در شرایط کاهش قیمت کاه و نهاده‌های مورد نیاز کمپوست‌سازی	۷	۴۳/۷۵	۱		
۲	نبودن استمرار در تولید برای حفظ و پایداری بازار فروش قارچ	۶	۳۷/۵	۲		
۳	قابل پیش‌بینی نبودن قیمت نهاده‌ها در بازار	۵	۳۱/۲۵	۳		
۴	دسترسی نداشتن به مراکز مطمئن و نظارت شده برای تهیه نهاده‌های تولید	۵	۳۱/۲۵	۳		
۵	شبکه توزیع ناکارآمد قارچ در استان و کشور (ورود قارچ ارزان تولیدکنندگان بزرگ و شکست تولیدکنندگان کوچک، ورود قارچ مازاد سایر استان‌ها به کرمانشاه)	۵	۳۱/۲۵	۳		
۶	نبودن استانداردهای لازم در تولید و توزیع محصول (درجه بندی، قیمت گذاری و...)	۵	۳۱/۲۵	۳	مشکلات بازاریابی و بازاریابی	مشکلات چرخه تولید (تولید، توزیع، نظارت)
۷	نوسان قیمت قارچ در طول سال به دلیل خرید نکردن تضمینی محصول از سوی دولت (سازمان جهاد کشاورزی و وزارت بازرگانی)	۵	۳۱/۲۵	۳		
۸	نفوذ دلالان و واسطه‌ها در بازار قارچ	۳	۱۸/۷۵	۴		
۹	سوءاستفاده افراد سودجو در عرصه تولید قارچ (ارائه نهاده‌های کم کیفیت به تولیدکنندگان مبتدی)	۲	۱۲/۵	۵		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

کسب‌وکارهای کشاورزی تأکید فراوان شده است، زیرا مدیریت تولید یکی از شاخص‌های متمایزکننده سیستم‌های تولید نوین و نظام‌های تولید و بهره‌برداری سنتی در کشاورزی معرفی شده است. مدیریت سیستمی و جامع‌نگر در چرخه تولید، تضمین‌کننده موفقیت تولیدکننده در بازار رقابت تولید است (USAID, 2004).

در جدول ۵، چالش‌ها و مشکلات حوزه علمی- پژوهشی در توسعه پرورش قارچ خوراکی مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل پنج مورد از موانع و مشکلات مربوط به نارسایی‌های آموزشی و سه مورد از مشکلات مربوط به نارسایی‌های تحقیقاتی است. در زمینه مشکلات مربوط به نارسایی‌های آموزشی بالاترین فراوانی مربوط به نداشتن آموزش صحیح و کاربردی به هنرجویان در مراکز آموزشی و اعطای مدرک پرورش قارچ به آن‌هاست. در حالی که مهارت‌ها

«وقتی واحد تولید قارچ نیلوفر که تولیدش بالاست و بازار رو پر از قارچ ارزان می‌کنه، معلومه که قارچ من نابود می‌شه. هرچند که با کیفیت هم باشد. یه مدیریت قوی می‌خواد که زمان عرضه تولیدکنندگان مختلف به بازار رو تنظیم کنه که حتی از کسی ضایع نشه و بقیه ورشکسته نشن.»
 «اگر دلالان در بازار نبودند، تولید قارچ مشکلی نداشت. دلالان خاک پوششی و کمپوست رو کمتر از حد نیاز به مشتری داده و بعداً با قیمت بالاتر به خودشان می‌فروشد.»
 در یک جمع‌بندی کلی از موانع و چالش‌های مربوط به محور «مشکلات چرخه تولید، شامل تولید، توزیع و نظارت»، اولویت توجه در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری توجه به رفع مشکلات و موانع مربوط به نارسایی‌های سیستم مدیریتی است. در تحقیقات متعدد پیشین نیز (Carson & et al., 2004; Walsh, 1991) بر نقش مدیریت تولید در توسعه

«ما این‌همه توی تولید قارچ و نگهداریش مشکل داریم، اما هیچ مسئول یا ارگانی نمیاد تحقیق کنه ببینه چیکار می‌شه کرد.»

به طور کلی در خصوص موانع و چالش‌های مربوط به محور «مشکلات علمی- پژوهشی»، توجه به رفع مشکلات و موانع مربوط به نارسایی‌های آموزشی محسوس‌تر بوده و نیازمند توجه و برنامه‌ریزی منسجم‌تر و جدی‌تری است. همان‌طور که پیشتر نیز محققانی از جمله Ehret (1989) و Cuervo (2005) به اهمیت آموزش و بهبود مهارت‌های تولیدکنندگان عرصه کسب‌وکارهای کشاورزی تأکید داشته‌اند و آن را عامل ارتقای سطح کمی و کیفی تولید، ایجاد زمینه رقابت پویا و در نتیجه تسهیل فرصت‌های فزاینده در بازار رقابتی تولید و رقابت با رقبا دانسته‌اند.

و شایستگی‌های لازم را در این خصوص کسب نکرده‌اند. در زمینه مشکلات مربوط به نارسایی‌های تحقیقاتی نیز نبودن تحقیقات مناسب و کافی در زمینه افزایش بهینه کمی و کیفی تولید قارچ خوراکی، بالاترین فراوانی را در بین موانع و مشکلات مرتبط با ضعف‌ها و نارسایی‌های تحقیقاتی دارد.

ضعف‌های آموزشی و تحقیقاتی از دیگر مشکلاتی بود که مدیران واحدهای تولیدی بر آن تأکید زیادی داشتند. موارد زیر نمونه‌هایی است از این اظهار نظرها:

«وقتی راننده‌ای قدیمی، مسئول بخش قارچ جهاد استان میشه معلومه که وضع از این بهتر نمیشه. کسی که نه سواد این کار رو داره و نه قارچ تولید کرده.»

«مسئولان موقع صدور مجوز به اهلیت متقاضی توجه نمی‌کنند. هرکسی که یه دوره فنی‌وحرفه‌ای تولید قارچ شرکت کنه یه مدرک بهش میدن. آزمون استاندارد و درست حسابی که نمی‌گیرن که اهلیت متقاضی معلوم بشه.»

جدول ۵. چالش‌ها و مشکلات مربوط به حوزه علمی- پژوهشی در توسعه پرورش قارچ خوراکی

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نداشتن آموزش صحیح و کاربردی به هنرجویان در مراکز آموزشی و اعطای مدرک پرورش قارچ به آن‌ها	۱۳	۸۱/۲۵	۱		
۲	غیر کاربردی بودن دوره‌های آموزشی و پرداختن به بخش تئوری محض در دوره‌های آموزشی پرورش قارچ	۱۲	۷۵	۲		
۳	کمبود افراد متخصص در جهاد کشاورزی و سازمان‌های مربوطه در زمینه پرورش قارچ خوراکی	۸	۵۰	۳	نارسایی‌های آموزشی	
۴	به‌روزی نبودن اطلاعات علمی آموزشگران دوره‌های آموزشی پرورش قارچ	۴	۲۵	۴		مشکلات علمی- پژوهشی
۵	به‌کارگرفتن مدرسان ناکارآمد در آموزشگاه‌های پرورش قارچ	۲	۱۲/۵	۵		
۱	نداشتن تحقیقات مناسب و کافی در زمینه افزایش بهینه کمی و کیفیت تولید قارچ خوراکی	۱۰	۶۲/۵	۱		
۲	نبودن سم مناسب برای مبارزه با بیماری‌های قارچ در سالن	۶	۳۷/۵	۲	نارسایی‌های تحقیقاتی	
۳	نبودن تحقیقات علمی کافی در خصوص ناکارایی سموم موجود	۴	۲۵	۳		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ضایعات و پسماندها و نیز هفت مورد از مشکلات مربوط به سالن‌های تولید قارچ است. در خصوص مشکلات مربوط به نیروی انسانی بالاترین فراوانی مربوط به نبودن کارگر ماهر در زمینه پرورش قارچ، در زمینه موانع و مشکلات مربوط به

در جدول ۶، چالش‌ها و مشکلات مربوط به تولیدکنندگان قارچ در حوزه تولید مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل پنج مورد از موانع و مشکلات مربوط به نیروی انسانی، چهار مورد از موانع و مشکلات مربوط به

مشکلات مربوط به سالن‌های تولید قارچ نیز بالاترین فراوانی مربوط به بی‌توجهی تولیدکنندگان به نظرها و مشاوره‌های متخصصان امر و استفاده نکردن از مشاوره‌های علمی و تخصصی آن‌هاست.

ضایعات و پسماندها بالاترین فراوانی مربوط به تحویل کمپوست بی‌کیفیت به واحدهای تولیدی- که عمده آن به علت کیفیت پایین، تبدیل به ضایعات و پسماند می‌شوند- و نیز عدم تعهد کارخانه به کمپوست تحویلی است. در زمینه

جدول ۶. مشکلات مربوط به فعالان حوزه تولید (تولیدکنندگان قارچ)

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نبودن کارگر ماهر در زمینه پرورش قارچ	۶	۳۷/۵	۱		
۲	پایین بودن سطح دانش و اطلاعات کارگران در شناخت سموم، حشره‌کش‌ها و قارچ‌کش‌ها	۵	۳۱/۲۵	۲		
۳	بی‌ثباتی کارگران کارآموز در سالن	۴	۲۵	۳	نیروی انسانی	
۴	ناآشنایی کارگران با بیماری‌های قارچ و انتقال آن به تمام سالن از طریق دستان آلوده	۲	۱۲/۵	۴		
۵	نبودن شرکت‌های خدماتی تربیت کارگر قارچ	۱	۶/۲۵	۵		
۱	تحویل کمپوست بی‌کیفیت به واحدهای تولیدی که عمده آن به علت کیفیت پایین تبدیل به ضایعات و پسماند می‌شود	۸	۵۰	۱		
۲	تعهدناداشتن کارخانه به کمپوست تحویلی	۸	۵۰	۱	ضایعات و پسماندها	
۳	ناآگاهی در استفاده از پسماند کمپوست قارچ به عنوان کود در زمین‌های کشاورزی و در نتیجه مشکل تجمع و بلا استفاده بودن آن	۴	۲۵	۲		
۴	مشکل دفع پسماند کمپوست	۲	۱۲/۵	۳		مشکلات تولیدکنندگان قارچ
۱	بی‌توجهی تولیدکنندگان به نظرها و مشاوره‌های متخصصان امر و استفاده نکردن از مشاوره‌های علمی و تخصصی آن‌ها	۹	۵۶/۲۵	۱		
۲	نبودن مدیریت تولید، بازاریابی، کنترل کیفی و... در سالن‌ها و انجام دادن همه امور به صورت غیرتخصصی توسط یک نفر	۷	۴۳/۷۵	۲		
۳	تحویل ندادن کمپوست به موقع و بی‌استفاده ماندن سالن برای چند ماه در سال	۷	۴۳/۷۵	۲	سالن‌های تولید قارچ	
۴	بازدهی پایین سالن‌های قارچ در تابستان به دلیل دشواری کنترل محیط سالن، شیوع آفات و بیماری‌ها و فسادپذیری بالای محصول	۶	۳۷/۵	۳		
۵	فعالیت غیرعلمی تولیدکنندگان قارچ (استفاده حساب نشده و نامتناسب از سموم و مواد شیمیایی)	۵	۳۱/۲۵	۴		
۶	مکان‌یابی نادرست و نداشتن طراحی مناسب سالن‌های پرورش قارچ متناسب با شرایط جغرافیایی و اقلیمی منطقه	۴	۲۵	۵		
۷	استفاده بی‌رویه از سموم در سالن‌های پرورش قارچ	۲	۱۲/۵	۶		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

قارچ که به نوعی می‌توان گفت مشکلاتی بود که به‌طور

مدیران در خصوص مشکلات مربوط به تولیدکنندگان

«کارخانه‌های کمپوست‌سازی در دوره‌های اول برای جذب مشتری کمپوست خوب به مشتری می‌دهد، اما در مراحل بعدی به تدریج از کیفیت کمپوست کم می‌کنند.»

«کارخانه‌های کمپوست‌سازی گاه ارزان می‌خرند، اما کمپوست گران می‌فروشند، اصلاً برای ما صرفه‌ای ندارد و اقتصادی نیست.»

در یک جمع‌بندی کلی از موانع و چالش‌های مربوط به محور «تولیدکنندگان کمپوست در حوزه تولید»، در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اولویت توجه به رفع مشکلات و موانع مربوط به مخاطرات تولید و اخذ استراتژی‌هایی در خصوص کنترل و کاهش میزان ریسک‌پذیری بالای کسب و کار و فعالیت‌های کشاورزی است. چنین چالش‌هایی مشابه با یافته‌های محققانی مانند Walsh (1991) و Clark (2009) است. این محققان تأکید بر ضرورت شناسایی مخاطرات تولید در واحدهای کسب‌وکار کشاورزی و اتخاذ مدیریت اثربخش در تعدیل مخاطرات تولید داشتند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پرورش قارچ خوراکی و فراهم‌سازی شرایط توسعه کشت آن از زوایای مختلف در کشور ما به صورت عام و در استان کرمانشاه به شکل خاص حائز اهمیت است. استفاده از ضایعات و پسماندهای محصولات کشاورزی به عنوان بستر پرورش قارچ و جلوگیری از تجمع و تراکم آن‌ها برای پاکسازی محیط (Saleh & et al., 2008)، کاربرد این حوزه از کسب‌وکارهای کشاورزی و استفاده از نیروی کار انسانی برای اشتغال‌زایی به‌ویژه در استان کرمانشاه به دلیل آمار بالای بیکاری، وجود پتانسیل‌های مناسب به‌ویژه شرایط متنوع آب‌وهوایی در استان و امکان دسترسی به نهاده‌هایی چون کود مرغی و کلش گندم (به عنوان مواد اولیه تهیه بستر قارچ) به واسطه سطح بالای تولید آن در استان، جملگی از مزایای نسبی پرورش قارچ است و نشان از اهمیت موضوع دارد. التزام شناسایی و تحلیل چالش‌ها، مشکلات و مسائل مرتبط با توسعه کشت آن در استان، به دلیل اتخاذ سیاست‌های واقع‌گرایانه در راستای حل معضلات و موانع پیش رو و نیز فراهم‌سازی یک محیط مناسب و حمایتی از فعالان این عرصه از کسب‌وکارهای کشاورزی، ضرورت و اهمیت مسئله را دو چندان می‌کند.

مستقیم با آن مواجه بودند به موارد متعددی اشاره کردند که برخی از آن‌ها عبارتند از:

«با توجه به دوره‌ای بودن کار تولید و سود ناچیز، برای ما به صرفه نیست که از کارگران ماهر و آموزش‌دیده و باتجربه استفاده کنیم، چون دستمزد بالاتری می‌خوان. هر وقت هم که کار بهتری پیدا کنن کار را ترک می‌کنن و مجبوریم از کارگرای ساده استفاده کنیم. این‌ها هم خوب کار نمی‌کنن.»

«تولیدکنندگان هم به پرداخت هزینه مشاوره اعتقادی ندارند. در جامعه ما فرهنگ مشاوره قبل از اقدام به کار وجود ندارد. نتیجه‌اش این می‌شه که تولیدکننده، کمپوست باکیفیت و بی‌کیفیت رو از هم تشخیص نمی‌ده. نمی‌دونه با پسماند کمپوستش باید چیکار کنه. خیلی وقت‌ها هم اون قد بی‌حساب و کتاب از مواد شیمیایی استفاده می‌کنن که کل محصول سم میشه.»

به‌طور کلی در خصوص موانع و چالش‌های مربوط به محور «تولیدکنندگان قارچ در حوزه تولید»، در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اولویت توجه به رفع مشکلات و موانع مربوط به مشکلات سالن‌های تولید قارچ است.

در جدول ۷، چالش‌ها و مشکلات مربوط به تولیدکنندگان کمپوست در حوزه تولید مطرح شده است. این چالش‌ها و مشکلات شامل سه مورد از موانع و مشکلات مربوط به مخاطره‌پذیری بالای تولید و چهار مورد از موانع و مشکلات مربوط به تجاری‌نبودن روند تولید است. در خصوص مشکلات مربوط به مخاطره‌پذیری بالای تولید، بالاترین فراوانی مربوط به دسترسی‌نداشتن به ماشین‌های یخچال‌دار در حمل‌ونقل کمپوست و در نتیجه فساد یا کاهش بازدهی کمپوست است. همچنین، در خصوص موانع و مشکلات مربوط به تجاری‌نبودن روند تولید، بالاترین فراوانی مربوط به فروش کمپوست بی‌کیفیت و بیمار از کارخانه‌های خارج از استان و در نتیجه رکود بازار کمپوست در واحدهای تولیدی استان است.

در خصوص چالش‌ها و مشکلات مربوط به تولیدکنندگان کمپوست نیز مدیران موارد متعددی را اشاره کردند. برخی از این موارد عبارت بودند از:

«هیچ سالن قارچی در استان کرمانشاه موفق نیست، چون کمپوست‌سازی ندارند و مجبورند از خارج استان کمپوست تهیه کنند. ماشین‌های حمل کمپوست هم که یخچال ندارند. در نتیجه، تا کمپوست به استان وارد بشه کلی از کیفیتش کم میشه و فاسد میشه.»

جدول ۷. مشکلات مربوط به فعالان حوزه تولید (تولیدکنندگان کمپوست)

ردیف	مشکلات شناسایی شده (کدهای باز)	فراوانی	درصد	اولویت	طبقات موضوعی (زیر محورها)	محورها (کدهای محوری)
۱	نداشتن دسترسی به ماشین‌های یخچال‌دار در حمل‌ونقل کمپوست و در نتیجه فساد یا کاهش بازدهی کمپوست و مدعی شدن خریداران کمپوست	۹	۵۶/۲۵	۱		
۲	نداشتن دسترسی به خاک پوششی مناسب در تولید کمپوست	۷	۴۳/۷۵	۲	مخاطره‌پذیری بالایی تولید	
۳	استفاده از سم برای ضد عفونی خاک پوششی به علت شناخت‌نداشتن از کارخانه و اطمینان از پاستوریزه‌بودن خاک پوششی خریداری‌شده	۷	۴۳/۷۵	۲		مشکلات تولیدکنندگان کمپوست
۱	فروش کمپوست بی‌کیفیت و بیمار از کارخانه‌های خارج از استان و در نتیجه رکود بازار کمپوست در واحدهای تولیدی استان	۹	۵۶/۲۵	۱		
۲	شرایط دشوار کسب اعتبارات از منابع دولتی در گسترش واحدهای تولید کمپوست در استان	۶	۳۷/۵	۲	تجاری نبودن روند تولید	
۳	نبودن استانداردهای لازم در کنترل کیفیت نهاده‌ها	۵	۳۱/۲۵	۳		
۴	نبودن نیروی متخصص برای تولید کمپوست در کارخانه‌های کمپوست‌سازی استان	۴	۲۵	۴		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

طبق نتایج تحقیق، چالش‌ها و مشکلات پرورش و توسعه کشت قارچ خوراکی در استان کرمانشاه را می‌توان در دو گروه عمده طبقه‌بندی کرد؛ گروه نخست مشکلات بخش اجرا و گروه دوم مشکلات مربوط به فعالان حوزه تولید است. مشکلات بخش اجرا شامل پنج محور عمده یعنی ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای، نارسایی‌های حمایتی-سیاستی دولت، مشکلات سازمانی، مشکلات چرخه تولید و مشکلات حوزه علمی- پژوهشی مرتبط با تولید و پرورش قارچ است. نکته شایان ذکر اینکه هریک از محورهای مذکور، شامل موضوعات یا زیرمحورهای خاص خود هستند (جدول ۸). مشکلات گروه فعالان در حوزه تولید نیز شامل دو محور عمده یعنی مشکلات تولیدکنندگان قارچ و مشکلات تولیدکنندگان کمپوست است. در هریک از محورهای مذکور نیز چندین زیر محور یا طبقه موضوعی از مشکلات قابل بررسی و توجه است. با توجه به چالش‌ها و مشکلات شناسایی شده، به منظور اتخاذ راهبردهای مناسب و فراهم‌آوری یک بستر حمایتی در توسعه این حوزه از کسب‌وکارهای کشاورزی می‌توان سازوکارهای زیر را پیشنهاد کرد:

۱. با توجه به ضرورت انکارناپذیر بسترهای فیزیکی و تجهیزاتی مورد نیاز در کشت و توسعه پرورش قارچ خوراکی و با در نظر گرفتن ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای استان (نبودن کارخانه کمپوست‌سازی، نبودن صنایع تبدیلی و فراوری قارچ و نبودن معدن خاک پوششی مورد نیاز) پیشنهاد می‌شود به منظور جلوگیری از ضردهای اقتصادی و تعطیل شدن واحدهای تولیدی، قبل از راه‌اندازی واحدهای تولیدی مطالعات جامعی در خصوص فراهم‌بودن زیرساخت‌ها، تجهیزات و فناوری‌های مورد نیاز و مرتبط با کسب‌وکار مورد نظر به عمل آید و میزان امکان‌پذیری توسعه آن ارزیابی و تحلیل شود. ضمن اینکه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران باید به این مهم توجه داشته باشند که دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی در سایه توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی نیازمند توجه و سرمایه‌گذاری در فراهم‌سازی بسترهای فیزیکی و زیرساخت‌های توسعه‌ای آن است.

۲. از دیگر موانع و مشکلات توسعه پرورش قارچ خوراکی می‌توان به نارسایی‌های حمایتی-سیاستی به‌خصوص در بعد اقتصادی اشاره کرد. در این خصوص، تدوین بسته حمایتی و سازماندهی صندوق حمایت از توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی به منظور کاهش عوارض و تعرفه بالای حامل‌های

۱. با توجه به ضرورت انکارناپذیر بسترهای فیزیکی و تجهیزاتی مورد نیاز در کشت و توسعه پرورش قارچ خوراکی و با در نظر گرفتن ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای استان (نبودن کارخانه کمپوست‌سازی، نبودن صنایع تبدیلی و فراوری قارچ و نبودن معدن خاک پوششی مورد نیاز) پیشنهاد می‌شود به منظور جلوگیری از ضردهای اقتصادی و تعطیل شدن واحدهای تولیدی، قبل از راه‌اندازی واحدهای تولیدی مطالعات جامعی در خصوص فراهم‌بودن زیرساخت‌ها، تجهیزات و فناوری‌های مورد نیاز و مرتبط با کسب‌وکار مورد نظر به عمل آید و میزان امکان‌پذیری توسعه آن ارزیابی و تحلیل شود. ضمن اینکه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران باید به این مهم توجه داشته باشند که دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی در سایه توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی نیازمند توجه و سرمایه‌گذاری در فراهم‌سازی بسترهای فیزیکی و زیرساخت‌های توسعه‌ای آن است.

آموزش فنی و حرفه‌ای و اعطای مدرک پرورش قارچ به آن‌ها از جمله چالش‌ها و مشکلات شایان توجه است. با توجه به نارسایی‌های آموزشی در کشت و پرورش قارچ خوراکی و مشکلات منتج از آن در سالن‌های پرورش قارچ استان (استفاده بی‌رویه و بی‌موقع از سموم شیمیایی و مواد ضد عفونی)، پیشنهاد می‌شود برای نیازسنجی و تدوین و ارائه دوره‌های آموزشی مناسب و کاربردی برای فعالان این حوزه از تولید محصولات کشاورزی با استفاده از پتانسیل‌های کارشناسان طرح مهندسان ناظر، دوره‌های آموزشی سازمان فنی و حرفه‌ای استان و خدمات آموزشی - ترویجی سازمان جهاد کشاورزی استان، برای آگاه‌سازی و انتقال اطلاعات و آموزش مهارت‌های لازم به کاربران و فعالان واحدهای تولید و پرورش قارچ خوراکی استان اقدامات لازم به عمل آید.

۶. با توجه به ریسک‌پذیری و مخاطرات بالای تولید در خصوص کشت و پرورش قارچ خوراکی به دلیل فسادپذیری سریع و کاهش کیفیت محصول در کوتاه‌مدت پیشنهاد می‌شود، صندوق بیمه محصولات کشاورزی توجه ویژه‌ای به بیمه این محصول حساس و فسادپذیر داشته باشد و پوشش بیمه‌ای مناسب و کاملی را به این محصول اختصاص دهد.

۷. در بسیاری از موارد به دلیل استفاده از کارگران عادی و استفاده نکردن از کارگران ماهر، مشکلات زیادی در کنترل شرایط فیزیکی و درونی سالن‌های پرورش قارچ به وجود می‌آید که گاهی ضرر و آسیب‌هایی را به محصول وارد می‌کند. به این دلیل سازمان جهاد کشاورزی و فنی و حرفه‌ای باید با برگزاری دوره‌های مهارت‌های تخصصی، از بروز مشکلات مشابه جلوگیری کند.

۸. مقررکردن «حداقل ظرفیت تولید در حد دویست و بیست تن» برای صدور مجوز تولید نیز یکی دیگر از مشکلات و چالش‌های پیش روی تولیدکنندگان است. با توجه به اینکه این‌گونه از فعالیت‌ها جزء کسب‌وکارهای کوچک‌مقیاس و متوسط‌مقیاس کشاورزی هستند؛ بنابراین پایین آوردن حداقل ظرفیت تولید به تسهیم ریسک در واحدهای تولیدی و بازاررسانی به موقع محصول منجر می‌شود و ریسک بازاریابی نداشتن و فساد محصول را پایین می‌آورد.

انرژی، کاهش مالیات حداقل تا زمان رسیدن واحدهای تولیدی به مرحله سودآوری اقتصادی و تدوین ردیف بودجه اختصاصی در کمک به واحدهای تولیدی - کشاورزی، پیشنهاد مناسبی در تأمین بستر و فضای حمایتی لازم در توسعه پرورش قارچ خوراکی استان محسوب می‌شود.

۳. نتایج تحقیق نشان داد یکی از موانع و مشکلات توسعه پرورش قارچ خوراکی در استان مشکلات سازمانی در دو زیر محور بوروکراسی اداری و ناکارآمدی عملکرد بانکی است. با توجه به دشواری تأمین سرمایه و نقدینگی در ابتدای راه اندازی واحدهای تولیدی، تأمین وثیقه و ضامن معتبر، بهره‌برای وام‌های بانکی، توجیه‌نبودن کارگزاران و ناهماهنگی بین سازمان‌های ذی‌ربط، پیشنهاد می‌شود با تشکیل کمیته تخصصی متشکل از نمایندگان سازمان‌های ذی‌ربط (جهاد کشاورزی، استانداری، بانک کشاورزی و...) به یکپارچه‌سازی قوانین و مقررات و شفاف‌سازی دستورالعمل‌ها و مصوبات اداری - بانکی اقدام کنند. در بسیاری از موارد دیده شده است که سازمان جهاد کشاورزی مجوز فعالیت یک واحد تولیدی را صادر می‌کند، اما بانک کشاورزی حاضر به تأمین اعتبارات مالی تولیدکنندگان نیستند و با آن‌ها همکاری نمی‌کنند. در صورتی که باید هماهنگی‌های سازمانی زمینه تسهیل و تسریع فرایند اخذ مجوز و پروانه کسب‌وکار، دسترسی به تسهیلات بانکی و نقدینگی لازم در تولید و توسعه این محصول فراهم شود.

۴. مشکلات چرخه تولید در دو زیر محور مشکلات سیستم مدیریتی و مشکلات بازاریابی و بازاررسانی از دیگر چالش‌ها و موانع توسعه کشت و پرورش قارچ خوراکی در استان کرمانشاه محسوب می‌شود. در این خصوص، تدوین سند مدیریت راهبردی تنظیم بازار، به منظور تقویت شبکه‌های توزیع و بازاریابی محصول در خارج از استان، ایجاد امکانات لازم در بسته‌بندی و فراوری محصول برای جلوگیری از فاسدشدن محصول در زمان بالابودن تراکم حجم تولید و همزمانی فلش‌های برداشت واحدهای تولیدی و نیز کنترل قیمت محصول به منظور کاهش نوسانات قیمت بازار، پیشنهادی عملی به نظر می‌رسد.

۵. آموزش‌ندادن صحیح و کاربردی به هنرجویان مراکز

REFERENCES

- APO (2003). Development of Agribusiness Enterprises: Report of the APO seminar on development of Agribusiness enterprise. Indonesia, 20- 24 November, 2000, Edited by Robert Oliver. Tokyo: Asian productivity organization.
- Asadi, A., Hoseini, M., Abdollahzadeh, Gh., & Ghareghani, A. (2009). Analysis of barrier factors in green house production (case study: Esfahan Province). *Journal of Economic and development research*. Vol. 40, No.1, pp 95-105, (In Farsi).
- Berelson, B. (1992). *Content Analysis in Communication Research*. New York.
- Carson, D., Gilmore, A., & Rocks, S. (2004). SME marketing networking: a strategic approach. *Strategic Change*. Vol. 13, No.7, pp. 369 – 382.
- Chang, S.T., & Miles, P.G. (1991). Recent trend in world production of cultivated edible mushroom. *The mushroom Journal*, 503, 15-18.
- Clark, J. (2009). Entrepreneurship and diversification on English farm: identifying business enterprise characteristics and change processes. *Entrepreneurship and regional Development: An International journal*. Vol. 21, No.2, pp. 213 – 236.
- Cuervo, A. (2005). Individual and environmental determinants of entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*. Vol. 1, No.3, pp. 293 – 311.
- Ehret, D. L., Jolliffe, P. A., & Molnar, J. M. (1989). lighting for greenhouse vegetable production an overview. *Canadian Journal of Plant Science*. Vol. 69, No.4, pp. 1309 – 1326.
- Epstein, D., & Tillack, P. (2002). Classification of agricultural enterprises by their financial standing. *Applied Economics Letters*. Vol. 9, No.6, pp. 397 – 406.
- FAO, (2006). *The State of Food Insecurity in the World*. FAO, Rome, Italy.
- Ferchak, J.D., & Croucher, J. (1993). Prospect and problem in commercialization of small-scale mushroom production in south and Southeast Asia. *Appropriate Technology International Journal*, Washington, D.C., USA.
- GAO (1996). *Content Analysis: A Methodology for Structuring and Analyzing Written Material*, U.S.General Accounting Office. Program Evaluation and Methodology Division.
- Hinds, M. C. (1993). A Strike Agitates Mushroom Country. *New York Times* 142 (49,340), 26 (May23).
- Livingstone, I. (2000). Agriculture small enterprise development and poverty eradication in Vietnam, *Journal of the Asia Pacific Economy*. Vol. 5, No.3, pp. 173 – 189.
- McIntyer, R.J. (1998). the small enterprise and Agricultural initiatives in Bulgaria: institutional invention without reform. *Europe – Asia Studies*. Vol. 40, No.4, pp. 602 – 615.
- Morris, C. (2009). Structure, management and performance characteristics of specialized dairy farm business in the United States, *Economic Research Service/USDA*.
- Moradnejadi, H., Shabanali fami, H., Irvani, H., Hoseini, M., & Kafi, M. (2007). Analysis of entrepreneurship development barriers in greenhouse units in Iran. *Journal of Agricultural science*, Vol. 38, No.2, pp. 175 – 184, (In Farsi).
- Nainggolan, K. (2003). Policies and Programs for promoting the development of agribusiness enterprises, In *Development of Agribusiness Enterprises*, Report of the APO Seminar on Development of Agribusiness Enterprise, Indonesia, 20 -24 November 2000.
- Noorbakhsh, M.R. (2007). News network food industry in Iran, branch of fruth and vegetable, 12th of October, (In Farsi).
- Raheb, J. (2006). News network of food industry in Iran, congress and seminars, 24th of Aban, 2006, (In Farsi).
- Saleh, A., Saeedi, A., & Yazdani, S. (2008). Factors affecting the profitability of the mushroom production units (case study: Tehran province). *Journal of Pajouhesh & Sazandegi*, No. 80, pp 53- 61.
- Sarris, A. H. (2006). Guidelines for monitoring the impact of structural adjustment programmes on the agricultural sector. *CAB Abstracts*. <http://www.Cababstractsplus.Org/abstracts/Abstract.aspx?AcNo=19916710512>
- Sharifzadeh, A., Mahboobi, M., & Arabion, A. (2009). determine of development Agricultural business components in Golestan Province. *Journal of Entrepreneurship development*, Vol. 1, No. 4, pp 85- 112, (In Farsi).

- Soubbotina, T. P. (2004). *Beyond Economic Growth; An Introduction to sustainable Development*, Washington, D.C., The World Bank.
- Statistical report, design and program office in Agricultural Jihad organization Kermanshah province, (2012).
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research; Grounded Theory Procedures and Techniques* (2nd ed.), Thousand Oaks, CA: Sage.
- USAID (United States Agency for International Development) Global Development Alliance. (2004). *Tools for Alliance Builders*. Washington, D.C.: USAID.
- Walsh, J.A. (1991). a regional analysis of enterprise substitution in Irish agriculture in the context of a changing common agricultural policy. *Irish Geography*. Vol.24, No. 1, pp. 10- 23.